

51. Ibid., f. 121-122 [Bulletin particulier de l'ambassadeur à Varsovie, le 26 juillet 1812].

52. AN, AF IV, carton 1643, f. 132 [Règlement pour la Grande Armée, Posen, le 8 juin 1812].

Вадим Ададуров

«УКРАИНЦЫ» НАПОЛЕОНА: ШЛЯХТА ПРАВОБЕРЕЖЬЯ ВО ФРАНЦУЗСКИХ ПЛАНАХ КАМПАНИИ 1812 ГОДА

В статье рассматриваются планы сотрудничавших с Наполеоном поляков относительно Правобережной Украины, которые должны были бы быть осуществлены в случае победы французов над Российской Империей. Особенное внимание уделяется деятельности в этом направлении отдельных магнатов, анализируется содержание тех документов, которые были созданы ими в процессе реализации собственных идей.

Ключевые слова: Украина, Правобережье, Наполеон, шляхта, магнаты, Россия, война.

Vadim Adadurov

«UKRAINIANS» OF NAPOLEON : GENTRY OF UKRAINE IN FRENCH PLANS OF CAMPAIGN 1812 YEAR

The plans of cooperating with Napoleon Poland of relatively Right-bank Ukraine are examined in the article, которы had to be осуществлены in case of victory of frenchmen over Russian Empire. The special attention is spared to activity in this direction of separate magnates, maintenance of those documents that were created by them in the process of realization of own ideas is analysed.

Keywords: Ukraine, Napoleone, gentry, magnates, Russia, war.

Олександр Машикін, Світлана Тимошенко (м. Київ)

КИЇВ ТА КИЯНИ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ВІЙНІ 1812 РОКУ

У статті розглядається участь жителів міста Києва в боротьбі уряду Російської імперії проти наполеонівської навали. Особливої уваги надано впливові російсько-французької війни 1812 р. на подальший розвиток міського господарства, ролі киян у формуванні козацького й земського ополчень, виконанні ними різного типу надзвичайних повинностей воєнного часу.

Ключові слова: війна, Київ, кияни, ополчення, козаки, повинності, арсенал, економіка, транспорт, армія, Наполеон.

Плануючи свій грандіозний похід на схід Європейського континенту, Наполеон, визначаючи пріоритетні напрямки майбутньої кампанії, казав: «Если я займу Киев, то этим я возьму Россию за ноги, если Петербург, то – за голову, а если Москву, то этим поражу Россию в сердце». Як свідчать тогочасні джерела, виставляючи на перше місце саме «магір міст руських», самопроголошений імператор усіх французів не просто сподівався на підтримку правого флангу своїх наступаючих частин австрійцями, а заохочував Відень до більш активної співпраці у боротьбі проти Олександра Першого [1]. Австрійці, захопивши під орудою свого генерала Шварценберга [2] білоруський Брест, рушили далі, в зону, де російський воєначальник Тормасов силою 6 батальйонів піхоти і 12 ескадронів кавалерії утримував підступи до Заславля й Старокостянтинова. 30 липня 1812 р. во-

рожі частини де-Кіра, відтіснивши росіян на правий берег р. Стир, вступили у межі Ковельського та Володимирського повітів Волинської губернії, а після 22 липня, оволодівши Пінськом і форсувавши Прип'ять, французи вийшли до адміністративних меж Київщини. Через тиждень були окуповані Річиця, 2 серпня – Чечерськ, й окремі ворожі роз'їзди починають проникати в райони Стародуба й Новозибкова [3]. Саме в цей час, задовго до того, коли, за словами Великого Кобзаря, «словно жертва всесожження, вспыхнула святая Белокаменная, из конца в конец по всему Царству Русскому раздался клич, чтобы выходили и стар, и млад заливать вражеской кровью большой пожар кремлевский. Достиг этот отчаянный зов и пределов нашей мирной Украины. Зашевелилась она, моя родная мать, зашевелилось охочекомонное и охочепешее ополчение малороссийское» [4].

Зі свого боку, офіційний Санкт-Петербург також вважав, що подібне спрямування основних ударів «армады дванадцяти язичей» задекларовано їй командуванням саме в такому порядку далеко не безпідставно. Розуміючи, що Відень ні в якому разі не буде по-справжньому воювати на боці Парижа [5], російський уряд, за свідченнями «Подробной описи собственноручным письмам» царя до М.Б. Барклая-де-Толлі*¹, намагався «отразить усилия Австрии против России подкреплением славянских народов и доставлением им возможности соединиться с недовольными венгерцами» [6], призначивши для цього навіть спеціальну людину – адмірала Чічагова. Проведення цілої низки конкретних заходів безпосередньо торкнулося й Києва.

Перш за все це стосувалося такої важливої справи, як організація українського козацького війська. Вже 28 червня 1812 р., виконуючи підписане імператором у Вільно «Попереднє розпорядження», губернський маршал граф Потоцький надіслав до Київського губернського правління так звану «Генеральну розкладку на постачання козаків в українське військо». З документа довідуємося, що з 552 624 зареєстрованих по всій губернії «душ разного состояния» під знамена боротьби із загарбниками стало тоді 3 558 козаків «при 312 унтер-офіцерских лошадях», в тому числі, – 324 бійці з Києва та Київщини [7]. Архівні документи, зокрема, – листування місцевих посадових осіб різного рівня з Київським магістратом, датоване початком липня 1812 р., дають можливість краще уявити образ наших предків в часи французько-російської війни. «Из прилагаемой при сем выписки с генеральной раскладки, – читаємо в одній із службових реляцій предводителя київського повітового дворянства від 7 липня 1812 р., – усмотрит оный магистрат сколько следует поставит от города Киева казаков с верховыми лошадьми со сбруею и прочим на 15-е число сего месяца на сборное место Васильковского повета в местечко Белую Церковь. А при том за

*¹ Барклай-де-Толлі М.Б. (1761-1818) – видатний російський полководець, генерал-фельдмаршал (з 1814 р.), ійськовий міністр Російської Імперії, князь (з 1815 р.), герой Вітчизняної війни 1812 р., повний кавалер ордену Святого Георгія. Походив з бюргерської ганзейсько-німецької родини де-Толлі, що була відгалуженням старовинного шотландського роду Барклай і мала норманське коріння. – Див.: Безотосный В. М., Горшман А. М. Опыт определения года рождения военнслужащих русской армии (по материалам о военной службе М. Б. Барклая де Толли // Советские архивы. – 1989. – № 1.

нужное почел оный магистрат уведомить, что, хотя не определяется ни лет, ни роста казакам, по силе Высочайше утвержденных правил, они должны быть поставлены из людей к казачьей службе совершенно способных, а лошади к верховой езде годны; что же касается до одежды для казаков и сбруи, то полукафтаны или куртки синие с воротниками по полкам, шаровары серые с выпушками по полкам, поясы, шапки, португепи, ладунки, чемоданы и шинели будут построены подрядом, таковое одеяние на одного человека будет стоить 75 руб., которые деньги следует вносить немедленно в Приказ общественного призрения, отдатчики же должны построить в натуре для каждого казака седло со всей сбруей, саквы, по две рубахи, по две пары сапог, шаровары холщевые, платок черный на шею, скребницу и щетку с нагайкой, шерсть с проволокою для султанов, лошадей и баклажку для воды; сверх же того от города Киева следует поставить под унтер-офицера одну лошадь со сбруей и одежду как в натуре положенную, так и подрядом исправляемую. Для того сообщаю оному магистрату с тем, дабы оный благоволил кому следует приказать о поставке значащегося по раскладке количества казаков с верховыми лошадьми и одной под унтер-офицера лошади со сбруею, мундиром и всем принадлежащим и непременно на 15-е число сего июня; уведомляю при том, что поступившие в войско казаки должны быть снабжены довольным количеством провианта, а для лошадей надлежит поставить также довольно овса» [8].

Озброєнням місцевих жителів за рахунок фондів київського заводу «Арсенал», керував київський військовий губернатор, генерал від інфантерії М.А. Милорадович: «Из Киевского арсенала отпустить можно сабли и ружья, кавалерийские; по малому же количеству пистолетов и штуцеров, кои уже назначены для крепости, отпустить оных неудобно, которые можно бы требовать из Тираспольского полка арсенала. В Киевском арсенале находится также 16 тысяч пик в надлежащей исправности. А между милицейским оружием хоть и есть пики, но разных родов и не тако надежных. А посему назначил отпустить во все казачьи полки из арсенала. Милицейские же пики и так называемое оружие по сделанному уже на вооружение казаков пожертвованию дворянами, приказал я принять в Арсенал для назначения его для легких случающихся надобностей» [9].

Як свідчать документи у другій половині червня 1812 р., Київська міська управа витратила на

створення козацьких частин 4 710 рублів, в тому числі: 1) «издержано на покупку 13 лошадей – 2 529 р.; 2) на покупку 13 седел – 368 р.; 3) на починку седел и ишивку подушек – 73 р.; 4) на покупку узд – 26 р.; 5) на покупку гребен и щеток – 12 р.; 6) куплено 26 рубашек за 65 р.; 7) куплено 13 шаровар за 22 р.; 8) для казаков 13 саржевых платков на 39 р.; 9) подгастников 13 – 10 р.; 10) 25 пар сапог куплено за 130 р.; 11) на саквы холста 30 едениц – на 7 р.; 12) на торбинки рядовым – 7 р.; 13) для 13 казаков Комиссии провиантской – 221 р.; 14) на обмундировку отдано в казну – 795 р.; 15) 13 нагаек по 50 копеек штука – 6 р.50 коп.; 16) для лошадей овса и сена на 30 р.; 17) в Белой Церкви издержано казаками на харчи – 55 р.; 18) на содержание отдатчиков и лошадей в Белой Церкви, еще до приема казаков, за квартиру, – 40 р.; 19) за извоз и доставление казаков троекратно в Белую Церковь съемщику уплачено – 50 р.; 20) на обертки холста куплено на 7 р.; 21) куплено 13 пар подков на 7 р.; 22) недоуздки и на аркан веревок на 20 р.; 23) для канцелярских писарей – 15 р.» [10].

Київська міська адміністрація та місцеві жителі брали активну участь і в створенні загонів так званих «лісових козаків». Легітимізоване Указом Олександра I ще від 12 червня 1812 р. згадане військове формування з перших днів існування, окрім «казенных лесных надзирателей и ночных сторожей» підросійської тоді Тернопільщини й Волині, мобілізувало також відповідних спеціалістів з числа киян. Відомо, що більша частина жителів Києва, отримавши відповідні однострої, потрапила як до складу 3-ї армії генерала Торماسова (391 чоловік), так і в розпорядження Волинського цивільного губернатора М.Комбурлея (йдеться про «2 форштмейстера, 2 ученика форштмейстеров, одним унтер-офицером с 12-тью конными солдатами и 15 конных казаков») [11, 12].

Крім того, жителі головного адміністративного центру тодішнього Південно-Західного краю взяли участь у формуванні й суто київського ополчення. Наприклад, 29 липня 1812 р. Київський магістрат, йдучи в руслі Імператорського наказу, даного «сею года июля 6-го в лагере близ Полоцка», провів нараду, результатом котрої став підписаний секретарем Заровним відповідний «протокол решения присутственных мест», зміст якого настільки важливий для розкриття даної теми, що ми дозволимо собі навести його мовою оригіналу майже повністю: «Граждане, будучи в собрании по первому сему воззванию, подражая своим предкам города Киева, сей древней Всероссийских

Государей столицы, которые издревле к престолу своих Государей быв привержены, оставя между себя ополчение, одевшись во всеоружие брани, с воеводами своими от нашествий иноплеменников сей город Киев защищали и, никакими изменческими прелестями не обольстясь, врагов отечества мужественно силою поражали... Монархами признаны и щедро награждены, они от других городов населенцев отличены и различными преимуществами одарены, тем духом ревности водимо гражданство донине... и ныне граждане сего города Киева готовы уже принять оружие на отражение неприятеля и по мере населения города пеших и конных под названием регистровых товарищей до тысячи воинов собрать могут и из между себя по древнему обыкновению для управления конницею и пешими избрали региментаря, киевского имени того гражданина Петра Борщевского и к нему в помощь инстингатора Андрея Прилуцкого и урядника Андрея Можного, под управлением коего каждого цеха цеховой старшина с его товарищами управлять будут ведомства их воинами, кои должны иметь у себя ружья и сабли и в городе себя защищать от неприятеля, основываясь на высочайшей блаженные и вечные славы достойной памяти Великого Государя и Великого Князя Алексея Михайловича, Самодержца Всероссийского, 1654 года июля 16 дня городу Киеву Всемилостивейше жалованной грамоте, где, между прочим, изображено: киевские мещане от службы ратные уволены, и в обоз им, киевским мещанам, не ходит, а в городе себя оберегать; на случай же потребуетя от начальства с граждан воинов для защиты от неприятеля вне города, то в рассуждении расстройки людей в Киеве пожаром и что они почти все ремесленники и от того доставляют женам и детям их пропитание, то по сим обстоятельствам киевское гражданство более не может поставить в откомандировку за город, как только пятьдесят человек пеших в одеянии, им соответствующем» [13].

Французько-російська війна 1812 р. значною мірою ускладнила функції крайових посадовців. За умов надзвичайного часу київський цивільний губернатор О.Л. де-Санті^{*2}, окрім суто традиційних обов'язків, був вимушений займатися

^{*1} Де-Санті Олександр Львович – (1770-1838), граф, дійсний статський радник (1813). З 1812 по вересень 1813 років – київський цивільний губернатор. У липні – грудні 1812 р., разом з київським комендантом О.О.Массе, займався питаннями розміщення в Києві та забезпечення продовольством й медикаментами військовополонених, захоплених військами 3-ї Обсерваційної армії в боях під Кобрином (саксонська бригада Г.Кленгеля).

й суто військовими справами. Так, у липні 1812 р. він веде напружене листування з начальником заводу «Арсенал» Х. Граве, щодо налагодження ефективної системи постачання армії військовою продукцією [14]. Крім того, нащадок одного із славетних французьких родин, котрий волею Олександра I опинився на чолі величезного придніпровського регіону, особисто контролював військові набори з прилеглих до Києва Сквирського і Черкаського повітів [15, 16].

Напружено працювали також органи місцевого самоуправління. Виконуючи розпорядження городского магістрату, завідувач міської ремісничої управи А.Кобець [17], її альтермани І.Радзешевський, А.Щербівський, В.Кравченко та чиновник 14-го класу Воргуленко регулярно подавали «на гору» укладені в алфавітному порядку іменні списки тих київських міщан, котрі виявили бажання потрапити до лав діючої армії. Кожен з цих документів містив відомості щодо прізвищ, імені й по-батькові майбутнього ополченця, дати його народження, кількості повних років життя й терміну мешкання в місті («старожилой», «новоприписанной» і т.д.), сімейного становища («женат или холост, дети есть или нет») та цехової приналежності [18]. Зазначені функціонери відповідали й за те, щоб всі особи, яких вони зареєстрували, регулярно доправлялися на збірні пункти «вместе с лошадьми, с седлами, уздами, греблями, щетками, баклажками и всем, что казакам нужно одяжение, где в комиссии в полности отданы», «о квитанции отдатчиками не получено по причине отлучки главного начальника из Белой Церкви и отложено на другое время, о чем оному магістрату сия управа рапортует, поднося о казаках именной список, с означением, сколько издержано на покупку лошадей, седел с упряжью, для казаков одяжения, на харчи и прочее, и притом донося, что обрakovанных лошадей осталось шесть, кои находятся ныне на острове в пастьбе» [19].

Кияни брали саму активну участь і у зведенні нових та реконструкції вже існуючих міських укріплень, що здійснювалося на випадок початку війни з Наполеоном та можливого прориву до міста окремих ворожих загонів. Так, вже у квітні 1812 р. Київський магістрат видав ремісничій управі наказ про доставку робітних людей від цехів для виконання фортифікаційних робіт наступного змісту: «Для таковых работ по сделанному соображению с инженерною командою необходимо нужно 5 500 человек рабочих [20,21].

Влітку 1812 р. російський генерал-лейтенант Опперман та військовий інженер Глухов керува-

ли зведенням редути, казарм та батареї на берегах Дніпра [22, 23]. Саме тоді на околиці Києва силами майже 12 тис. киян і селян Київської губернії споруджувалися додаткові редути, форти і батареї, будувалися і ремонтувалися призначені для солдат Третьої армії казарми тощо. Завдяки ж самовідданій праці населення і солдатів гарнізону вся величезна робота по підготовці Києва до оборони в основному була завершена до початку серпня 1812 року [24]. Приблизно в той же самий час зусиллями киян споруджувався й черговий міст через Дніпро [25, 26].

Різні категорії жителів адміністративного центру Південно-Західного краю забезпечували діючі частин продовольством і тягловою силою. Коли 25 травня 1812 р., у відповідності до царського Маніфесту, «повелено было собрать с Киевской губернии 7 000 волов и из их числа 5 000 – для продовольствия войск, а две тысячи – для перемещения военных грузов», певна частина цього завдання перепала безпосередньо й на долю киян. Згідно зі статистичною довідкою, підготовленою міським засідателем Т. Півенським 7 червня 1812 р., 5 236 «христианского закона купцов, цеховых, мещан и иностранных гостей» міста поставили до казни 57, а 1 159 «лиц иудейского исповедания, причисленных по ведомостям к Васильковскому повету» – 14 волів для харчування російських солдат [27–29].

Російсько-французьке протистояння 1812 р. викликало у жителів Києва значне патріотичне піднесення. Так, київський губернський маршал граф Потоцький в листі на ім'я голови губернського правління від 2 серпня 1812 р. писав про те, що тамтешні дідичі, більша частина яких зазвичай проживала в самому Києві, окрім належної з кожного за розписом кількості рекрутів, «еще таковых ратников из своих имений к тому числу добровольно назначили» [30]. Міські негоціанти, «честно и без обмана» забезпечили усім необхідним 50 майбутніх солдатів, «а купец Клим Полуляхов отдает в ополчение сие двух сынов своих с собственными лошадьми, оружием и обмундированием» [31].

Принагідно згадаємо про героїчні вчинки киян на фронтах тієї війни. Так, в битві під Бородіно відзначилися 4 вахмістри, 8 унтер-офіцерів, 1 квартирмейстер, 2 горністи й 24 рядових [32] Київського драгунського полку [33], чийм шефом був тоді полковник Еммануель [34]. Трохи пізніше, 6 жовтня 1812 р. російським командуванням було укладено «Список военным нижним чинам этого полка, отличившимся храбростью в бывшей того же дня на французов атаке», в якому знаходимо такі імена:

- «1). Демчук Первый Григорий, унтер-офицер,
- 2). Борец Лука, трубач,
- 3). Кальян Кузьма, рядовой, имеет знак отличия военного ордена.

Находясь в фланкирах, храбростью своею и мужеством первые наступали на неприятеля через переправы, где отбили несколько обозу и снарядных ящиков и брали пленных разного рода; особенно отличили себя подвигом на неприятельского генерала Фишара, коего, отрезав от штаба его, принуждены изрубить, по причине упрямства его быть взятым в плен.

- 4). Незнамов Лука, унтер-офицер.

Во время атаки под лесом на пятую колонну неприятельскую командовал взводом, первый кинулся примером всем своим товарищам в колонну, где, в лице всех, нанес нескольким офицерам удары.

- 5). Мамичев Тимофей, трубач.

Во время атаки на пехоту первый выскочил из фронта, кинулся на неприятеля, врубился в колонну, был окружен несколькими человеками, отбил храбро, со всею суровостью солдата.

- 6). Сочивка Ефим, трубач.
- 7). Прейтис Максим, рядовой.
- 8). Алешук Тарас, рядовой.

Находясь в фланкирах, храбростью своею и мужеством первые наступали на неприятеля че-

рез переправы, где отбили несколько обозу и снарядных ящиков и брали пленных всякого рода.

- 9). Буханев Яков, унтер-офицер.
- 10). Левасюк Прокоп, рядовой.
- 11). Патебчук Иван, рядовой.

Во время атаки на пятую неприятельскую колонну первые врубались, храбростью своею подав пример своим товарищам к поражению неприятеля.

- 12). Губачевский Филипп, унтер-офицер.
- 13). Пухленко Емельян, унтер-офицер.
- 14). Канавец Петр, рядовой.
- 15). Петров Семен, рядовой.

Во весь день находясь в фланкирах, храбро наступали на неприятеля во время переправ, отрезывали обозы, снарядные ящики и взяли одного штаб-офицера в плен» [35]. 1 листопада 1812 р., унтер-офіцер цього з'єднання І.Кравчук, а також рядові М.Вознюк, І.Шевченко, Ф.Григор'єв та Я.Каленін відзначилися тим, що взяли в полон 170 французьких військовослужбовців [36].

Таким чином, все вищезазначене дозволяє нам зробити висновок про те, що внесок жителів тогочасного Києва в боротьбу із наполеонівською навалою, що виявлявся як у мирній, звитязній праці в ім'я перемоги над ворогом, так і в боротьбі з ним на полях кривавих битв, був досить значним.

Джерела та література

1. Тарле Е. В. Наполеон. – М.: Государственное социально-экономическое издательство, 1939; Тарле Е.В. Нашествие Наполеона на Россию. – М.: Госиздат, 1941.
2. Карл Філіпп цу Шварценберг (1771 – 1820) – ландграф Клеттгау, граф Зульц, князь, австрійський фельдмаршал и генералісімус часів Наполеонівських війн. В Росії діяв вельми обережно, уникаючи кровопролитних зіткнень з військами Олександра І.
3. Абаліхін Б.С. Український народ у Вітчизняній війні 1812 року.– К., 1962.– С.12 – 14.
4. Шевченко Т.Г. Полное собрание сочинений в 10-ти томах. – Т. IV. – К., 1949.– С.46.
5. Ось що писав з цього приводу із Бухареста в Лондон Воронцову ще 22 травня 1812 р. Ланжерон: «Шварценберг командує у Наполеона 30 тисячами австрійців, этот выбор мне не страшен, потому что он не ненавидит нас, и я не думаю, чтобы эти 30 тысяч много и усердно сражались бы против нас». – Тарле Е.В. Нашествие Наполеона на Россию. – М.: Госиздат, 1941. – С.28.
6. Там само.
7. Український народ у Вітчизняній війні 1812 року. – 3б. документів. – К.: Українське видавництво політичної літератури, 1948. – 148 с. – С.10 – 16.
8. Там само. – С.20.
9. Там само. – С.18.
10. Там само. – 69.
11. Там само. – С.24 – 29.
12. Там само. – С.28.
13. Український народ у Вітчизняній війні 1812 року. – 3б. документів. – К.: Українське видавництво політичної літератури, 1948. – 148 с. – С. 42 – 43.
14. Український народ у Вітчизняній війні 1812 року. – 3б. документів. – К.: Українське видавництво політичної літератури, 1948. – 148 с. – С. 42 – С.20 – 21.
15. Там само. – С.21 – 22.
16. Отечественная война 1812 года. – Материалы военно-ученого архива Генерального Штаба. – Т.ХVIII. – СПб., 1912. – С.98 – 99.
17. До речі, А.Кобець належав до сім'ї, яка тріхи пізніше, у 30-40-х роках ХІХ ст. володіла великими шкіряними заводами в Києві. Після револю-

ції лютого-жовтня 1917 року майно Кобців було конфісковано більшовиками, а поховання окремих членів родини на Байковому кладовищі – поруйновані й захаращені. За даними 2000 – 2004 років, сучасна спадкоємиця їхньої родинної слави мешкає в нашому місті в страшенних злиднях (авт.).

18. Український народ у Вітчизняній війні 1812 року. – 3б. документів. – К.: Українське видавництво політичної літератури, 1948. – 148 с. – С. 22 – 23, 44.

19. Там само. – С.23 – 24.

20. Там само. – С.62 – 63.

21. Там само. – С.64.

22. Абаліхін Б.С.Український народ у Вітчизняній війні 1812 року.– К., 1962.– С.28.

23. Там само.. – С.29.

24. Український народ у Вітчизняній війні 1812 року. – 3б. документів. – К.: Українське видавництво політичної літератури, 1948. – 148 с. – С.73.

25. Там само. – С.73 – 74.

26. Там само. – С.74 – 75.

27. Там само. – С.67, 76 – 77.

28. Український народ у Вітчизняній війні 1812 року. – 3б. документів. – К.: Українське видавництво політичної літератури, 1948. – 148 с. – С. 71 – 72.

29. Там само. – С.20 – 21.

30. Там само. – С.45.

31. Там само.

32. Для всіх, хто цікавиться історією Вітчизняної війни 1812 р. через призму персоналій, наводимо зазначений документ майже повністю (див. Додаток).

33. Сама назва даного полку – «Київський драгунський» ще не є доказом того, що в ньому служили виключно кияни. Проте слід зауважити, що в ті часи географічна топоніміка в Російській армії до певної міри несла в собі конкретне навантаження, й тому ми дозволимо собі вважати, що в цій частині уродженців Києва все ж таки налічувалося чимало.

34. Еммануель Гергій Арсенійович (1775 – 1837) – російський воєначальник, шеф Київського драгунського полку. Походив із австро-сербсько-французької родини. Герой Вітчизняної війни 1812 року. Ініціатор й організатор першої російської науково-дослідної експедиції на Ельбрус (1829). – Див.: Словарь русских генералов, участников боевых действий против армии Наполеона Бонапарта в 1812– 1815 гг. // Российский архив : Сб. – М., студия «ТРИТЭ» Н. Михалкова, 1996. – Т. VII. – С. 625– 626.

Останні роки життя провів у Єлисаветграді (нині – Кіровоград), де помер і був похований.

Після 1945 – 1946 року його склеп-поховання розібрали місцеві жителі, а в 2001 – 2002 рр., під час будівництва на місці останнього спочину генерала Еммануеля елітних котеджів, могилу небіжчика сплюндрували мародери, тіло – знищили, а речі, покладені свого часу родичами в труну – викрали. Дану інформацію люб'язно надала авторові 6 жовтня 2012 року к.і.н., доцент, декан факультету історії та права Кіровоградського державного педагогічного університету Л.М. Філоретова.

35. Акты, издаваемые Виленскою Комиссиею для разбора древних актов. – Т.XXXVII. – С.86.

36. Акты, издаваемые Виленскою Комиссиею для разбора древних актов. – Т.XXXVII. – С.105.

Додаток

Вахмистры:

1). Бобров Николай.

Находился в эскадроне, прикрывающем с левого фланга батареи, где в атаке ранили эскадронного командира и другого офицера; то он вступил с храбрым духом в командование оною, вел эскадрон вперед на неприятеля в порядке, в каковом и отступал после атаки.

2). Завода Федор.

Во время атаки, когда неприятельская кавалерия прошла батареи, на коих оставались орудия, бросился с храбрым духом в неприятельский фронт, чем ободрил своих товарищей и свозимые неприятелем с батареи пушки взяты обратно.

3). Дубицкой Станислав.

На окружающую неприятельскою пехотою батарею, ободрил нижних чинов, кинулся на оную с своими сотоварищами, чем недопустил неприятеля воспользоваться орудиями.

4). Лазаренко Дмитрий.

Когда неприятель овладел с правом фланге орудиями, то в атаке эскадрона на неприятеля первый, ободрил своих товарищей и бросясь на толпу, стоящую уже около 2-х пушек, – тем освободил орудия.

Унтер-офицеры:

1). Вашук Михайло.

Во время атаки, когда неприятельская кавалерия ворвалась на батареи, первый с отважным духом бро-

сился в неприятельский фронт, чем ободрились его сотоварищи и воспрепятствовали неприятелю свозить орудие с батареи.

2). Лесенко Онуфрий.

Во время атаки спас окруженного неприятелем своего полка офицера от смерти.

3). Гончар Василий.

Во весь день 26 числа находился в фланкирах в непрерывной перестрелке, удерживал много раз нападение неприятеля, давал знать о его движениях, где взял в плен неприятельского офицера.

4). Руденов Мина,

5). Бондар Иван,

6). Дубенов Григорий.

Во весь день находились в фланкирах, имея непрерывную перестрелку, с мужественным духом нападали и отражали как конных, так и пеших фланкиров.

7). Игнатюк Роман.

Храбростью своею и мужеством во время атаки на батарею, окруженную неприятельскою пехотою, первый врубился в оную, чем ободрил своих товарищей, крича «ура», с помощью коего батарея спасена.

8). Кедылевич Василий.

Будучи на ординарцах у своего командира, во время атаки на неприятеля спас жизнь одного.

Квартирмейстер.

1). Науменко Кирилло.

В атаке на батарею увидел неприятелем окруженного пехотного офицера, бросился с своими товарищами и тем спас одного, уже раненого.

Трубачи:

1). Потапенко Алексей.

Во время сражения находился в фланкирах и со своими храбрыми сотоварищами неоднократно опрокидывал неприятельских фланкиров с большим уроном.

2). Креминский Иван.

Во время атаки находился при начальнике, отважностью и неустрашимостью своею отводил неприятельские удары, угрожающие смертью начальнику.

Рядовые:

1). Беляков Евстафий,

2). Русаков Никифор,

3). Стома Григорий.

Когда неприятель овладел на правом фланге орудиями, первые бросились в неприятельский фронт, каковая отважность подала пример прочим сотоварищам, с помощью коих 2 орудия обратно взяты. Беляков спас еще своего офицера, который уже был неприятелем сбит с лошади.

4). Хабин Никита,

5). Паламаренко Яков.

Во весь день сражения находились в фланкирах, имея непрерывную перестрелку, удерживали его стремление, давали знать о его движении и взяли в плен одного офицера, которого отдали пехоте.

6). Медведев Агей.

7). Евтух Влас.

8). Семенов Прокофий.

9). Гапеев Кондрат.

Во время атаки на неприятельскую кавалерию, которая прошла уже батареи, с неустрашимую храбростью бросились на оную, чем и ободрили прочих товарищей и с помощью их батарея спасена.

10). Колодей Иван.

11). Тимошевич Василий.

12). Близнец Федор.

13). Петров Семен.

14). Хлебко Иван.

15). Иванов Алексей.

В этой же атаке пущены были по своей охоте на окруженную неприятелем батарею, храбростью своею и мужеством отрази оную часть, и тем совершили удачно свое предприятие – батарея осталась в безопасности.

16). Шалов Яков.

17). Прейтис Максим.

18). Попелинский Кирилло.

Будучи на левом фланге в фланкирах, до окончания сражения храбростью своею и мужеством удерживали неприятельских фланкиров, покушающихся сбить с места, но с отважностью сотоварищей опрокинули их с уроном.

- 19). Шльомин Григорий.
- 20). Шеколдин Иван.
- 21). Демьянов Иван.

В атаке на батарею, увидя неприятелем окруженного пехотного офицера, первые кинулись на оных, разбили толпу и тем спасли офицера, уже раненого.

- 22). Колесник Яков.
- 23). Синица Игнат.
- 24). Складюк Андрей.
- 25). Козлюк Иван.

Когда неприятель сбил с батареи пехоту и уже начал вывозить орудие, приметя сие, бросились с отважностью – и с помощью сотоварищей орудия спасены.

Акты, издаваемые Виленскою Комиссиею для разбора древних актов. – Т. XXXVII. – С. 66.

Александр Машкин, Светлана Тимошенко

КИЕВ И КИЕВЛЯНЕ В ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ 1812 ГОДА

В статье рассматривается участие жителей Киева в борьбе правительства Российской Империи против нашествия Наполеона. Особое внимание уделяется влиянию русско-французской войны 1812 г. на дальнейшее развитие городского хозяйства, роли киевлян в формировании казачьего и земского ополчений, в несении ими разного типа чрезвычайных повинностей военного времени.

Ключевые слова: война, Киев, киевляне, ополчение, казаки, повинности, арсенал, экономика, транспорт, армия, Наполеон.

Alexander Mashkin Svetlana Timoshenko

KYIV AND KIEVITES IN DOMESTIC WAR 1812 YEARS

In the article, participating of habitants of Kyiv is examined in the fight of government of Russian Empire against the invasion of Napoleon. The special attention is spared to influence of Russian-French war 1812 on further development of municipal economy, roles of residents of Kiev in forming cossack militias, in execution by them different type of emergency duties of war-time.

Key words: war, Kyiv, residents of Kyiv, militia, cossacks, duties, arsenal, economy, transport, army, Napoleon.

